

Серед «синтезуючих теорій» західної соціальної думки можна назвати найбільш авторитетні: теорія habitus'a П. Бурдьє, теорія дуальності соціальної структури Е. Гідденса, теорія самореферентних систем Н. Лумана й теорія соціальної комунікації Ю. Хабермаса. Хоча ці теорії вважають «останнім словом» соціальної думки, ми вкажемо на їхній істотний недолік. Ці теорії погано пристосовані для рішення проблеми узгодження феномена соціального порядку (еволюційної безперервності) і біфуркаційних зломів соціальної структури в епоху суспільних катаклізмів (революційних стрибків). Ці теорії раціонально не відповідають на питання «якщо суспільство витрачає стільки ресурсів на підтримку соціального порядку, то звідки береться людська потреба в соціальному відновленні»? Для нас є очевидним небажання авторів даних теорій включати в методологію своїх досліджень принцип соціальної революції. В цьому бачимо тенденцію ідеологічної консервації капіталізму. Коли буржуазія позбувалася феодалів, вона культивувала принцип революції, але застосувати до себе самої цей принцип, це – інша справа. Ми ж переконані, що революції не тільки минуле, сьогодення, але й майбутнє людства.

Зауважимо, що проблема методологічного вибору є внутрішнім значеннєвим вузлом соціальних концепцій. Тут рішення проблеми істини лежить у площині розуміння діалектики особистісного й соціального вибору. Феномен вибору, наприклад, детерміністського (К. Маркс) або спонтанного (Ф. Ніцше) розвитку суспільства виступає головним фактором динаміки соціальних систем. Адекватне сполучення детермінізму й спонтанності як методологічних підстав соціальних теорій у цьому питанні корелює з боротьбою об'єктивного й суб'єктивного факторів історії, що й вибудовує реальну канву історичного процесу. Виходячи із цих міркувань вважаємо більш радикальною для соціального знання марксистську методологію (матеріалістичне розуміння історії). Важливою перевагою марксистської соціальної теорії є її орієнтованість на інтерпретацію динаміки соціальних трансформацій, виходячи із внутрішньої структури й логіки розвитку соціальних систем з урахуванням

історичної спадкоємності. Ця особливість відсутня в зазначених вище сучасних концепціях соціологічного синтезу, що у цілому розглядають «соціальний гомеостаз» і постулюють повільні, рівноважні тренди соціальної еволюції. Повсюдна поява сучасних транзитивних, перехідних суспільств руху «мережної логістики» не вкладається в прокрустове ложе таких «рівноважних» соціальних теорій, серйозно шкодячи їх евристичному й методологічному потенціалу.

Висновки

Сучасне суспільствознавство так і не переросло методологічної евристики марксизму: визрівання нових продуктивних сил у рамках старих виробничих відносин. Марксова інтерпретація історичної необхідності автоматизації виробничої сфери (речовинних продуктивних сил), отже, перерозподіл працівників (суб'єктивних продуктивних сил) у культурну творчість, адекватна й сьогодні. Однак, саме в категоріальному апараті «критичної теорії» людство усвідомлює свою мультикультурну інтеграцію й можливість оптимально управляти своєю історією. У нашому дослідженні ця теза є ключовою.

Список літератури

1. Фурс В.Н. Парадигма критической теории в современной философии // http://www.ruthenia.ru/logos/number/2001_2/03_2_2001.htm
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: Пер. с англ. под науч. ред. О.И.Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
3. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. Т. 1. Наука логики. – М.: Мысль, 1974. – 452 с.
4. Химанен П., Кастельс М. Информационное общество и государство благосостояния: Финская модель. Пер. с англ. / перевод А.Калинин, Ю.Подорога (гл. 4). Посл. Б.Кагарлицкий. – М.: ООО «Издательство "Логос"», 2002. – 219 с.
5. Horkheimer, M. Traditionelle und kritische Theorie: Fünf Aufsätze. Frankfurt: Fischer Taschenbuch, 1992. S. 233.
6. Touraine, A. Critique de la modernité. Paris: Fayard, 1992. P. 409.
7. Adorno, Th. Negative Dialektik, in: Gesamm. Schriften. Bd. 4. Auflage. Frankfurt: Suhrkamp, 1990. S. 339.
8. Habermas, J. Der philosophische Diskurs der Moderne. Frankfurt, 1985. S. 375.
9. Habermas, J. Theorie des kommunikativen Handelns. 4. Auflage. Bd. 1. Frankfurt: Suhrkamp, 1987. S. 385.
10. Giddens, A. Leben in einer posttraditionalen Gesellschaft. In: Beck, U., Giddens, A., Lash, S. Reflexive Modernisierung: Eine Kontroverse. Frankfurt: Suhrkamp, 1996. S. 325.

О.Н. Овчелупова

СЕТЕВАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВА В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ КРИТИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ

В статье рассматривается проблема сетевой организации общества в контексте современной критической теории.

O. Ovchelupova

NETWORK ORGANIZATION OF SOCIETY IN THE CONTEXT OF THE MODERN CRITICAL THEORY

The problem of network organization society in the context of modern critical theory is examined in the article.

Стаття надійшла до редакції 3.11.2010.

УДК 323.28:327

Т.А. Пода, аспірантка

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

У статті досліджуються проблеми сучасної світової політики, що виникли внаслідок глобалізації та інформатизації.

Вступ

Сучасне життя актуалізує необхідність соціально-філософського осмислення трансформаційних процесів у суспільстві – соціально-політичних, духовно-культурних, економічних тощо. Саме тому друга

половина ХХ століття та початок ХХІ характеризуються появою цілої палітри концепцій та образів суспільства – інформаційного, суспільства знань, постіндустріального та суперіндустріального, техно-тронного, постмодерного тощо, у яких представлені

можливі трансформації розвитку західної цивілізації під впливом глобалізації. Остання змінює навіть категоріальний каркас політичного дискурсу, вимагаючи створення нових понять, здатних адекватно відобразити специфіку та динаміку політичних трансформацій, що відбулися на зламі тисячоліть.

«Глобалізація – це етап розвитку соціальної реальності, котра бере початок в кінці ХХ століття і характеризується виникненням нових структур загальносвітового масштабу (економічного, політичного, інформаційного, зв'язку та транспорту тощо), які визначають появу відповідних функціональних відносин між різними соціальними системами (міжнародні організації, держави та їхні зв'язки тощо) і окремими людьми» [1, с.203]. Світове суспільство загалом та українське зокрема набувають нових рис і характеристик, нових життєвих стандартів, породжених вимогами часу. «Через розмивання кордонів між економікою, політикою і суспільством починається нова боротьба за владу і протистояння владі» [2, с.15]. Змінюються також потреби та цінності суспільства, форми і механізми участі країн і громадян у світовому цивілізаційному процесі.

Початок нового тисячоліття ознаменувався істотними змінами у сфері міжнародних відносин та співробітництва, початком нової історичної епохи, позначеною прагненням до утвердження життя людини та розвитку цивілізації як магістрального напрямку світової політики.

Аналіз публікацій

Теоретична рефлексія стосовно до трансформаційних процесів сучасності представлена досить широко. Західні дослідники (М.Алле, У.Бек, В.Вінценц, Дж. Гелбрейт, Дж.Кейнс, П.Козловські, Дж.Колінгвуд, Дж.Сорос, А.Тоффлер, С.Хантінгтон, Ф.Фукуяма та ін.) та російські вчені (В.Іноземцев, М.Колесов, В.Медведев, Ю.Осіпов, Ю. Яковець та ін.) прагнуть розкрити природу сучасних суспільних трансформацій. Українські дослідники зосереджують увагу на сутності політичних трансформацій – В.Андрущенко, В.Бебик, А. Гальчинський, Є.Головаха, М. Дудченко, Ф.Канак, А.Карась, А.Кредісов, В.Кремінь, І Кресіна, М.Михальченко, М.Павловський, Т.Рудницька, А.Чухно та ін.

Різноманітні аспекти глобалізації досліджуються у розвідках західних учених – Д. Бергера, Д. Белла, Д. Гелда, Д.Кессіді, Д. Медоуза, А.Печчеї, А. Тоффлера, Ф.Фукуями тощо, а також у наробках вітчизняних та російських дослідників – О. Білоруса, А.Гальчинського, Л. Дротянко, В. Лукашевича, А. Чумакова та ін.

Проте, значна кількість досліджень зосереджується на аксіологічному або антропологічному вимірі сучасних політичних трансформацій, тоді як соціально-філософський зміст трансформацій світової політики залишається недостатньо вивченим.

Постановка мети

Мета представленої статті полягає у тому, щоб розкрити сутність трансформацій світової політики у цивілізаційному процесі в період глобалізації на основі соціально-філософської методології та показати їхній вплив на тенденції розвитку як суспільства загалом, так і формування особистості громадянина зокрема.

Основний зміст

Серед безлічі речей та феноменів, які захоплюють уяву людини, значне місце займає політика і все, що з нею пов'язане. Кожна людина, інколи незалежно від власного бажання, обов'язково стає суб'єктом політичних відносин, здійснює свій політичний вибір при голосуванні, бере участь у акціях схвалення або протесту, піддається впливу політичних лідерів, партій, рухів, проходить «обробку» за допомогою засобів масової інформації. Лише пізнаючи і розуміючи політичну реальність громадянин усвідомлює власне місце у суспільстві, формує відчуття співпричетності до життя країни, виробляє активну життєву та громадянську позиції. У пересічній людини, яка підсвідомо пов'язує (а інколи й ототожнює) різноманітні суб'єктивні і об'єктивні складові реальності, політика викликає різноманітні асоціації – від діяльності та особи президента до безкінечних виборчих кампаній, від діяльності парламенту чи уряду до страйків, маніфестацій і революцій. Саме тому варто нагадати три загально визнані сфери політики:

по-перше, політика (політичне життя суспільства) розуміється як об'єктивні відносини влади та підкорення;

по-друге, політика розуміється як система державної влади, яка здійснюється державним апаратом;

по-третє, політика постає сферою політичної свідомості, відображенням об'єктивних політичних процесів і відношень у свідомості суспільства.

У контексті нашого дослідження всі зазначені сфери є важливими, оскільки кожна з них є дотичною до світової політики, адже сучасний світ стикається з енергетичними та сировинними проблемами, значним розривом у рівні життя промислово розвинутих і відсталіх країн, загостренням глобальних проблем, розгулом міжнародного тероризму.

Світову політику можна розглядати як окрему сферу політичної діяльності, засновану на міждержавних зв'язках та взаємодіях, і як самостійну галузь знань, що вивчає політику на глобальному рівні, прагне виявити тенденції світового розвитку та політичну структуру сучасного світу.

Залежно від типології політичних суб'єктів (акторів), можна виділити три рівні аналізу світової політики:

1) індивідуальний, на якому здійснюється аналіз поведінки лідерів, еліт та політичних стилів;

2) рівень окремої держави, коли здійснюється аналіз формування зовнішньої політики, механізми її реалізації, ступінь впливу на світові процеси;

3) глобальний рівень, де здійснюється аналіз взаємодії держав та міжнародних організацій.

Тлумачення світової політики безпосередньо пов'язане з проблемами миру та війни, адже не даремно стверджують, що історія людства – це історія війн і за 55 віків свого існування людство мирно прожило лише 300 років, відвоювавши 145 тис. війн. Саме тому у тлумаченні світової політики можна виокремити реалістичну, неореалістичну, ліберальну, неоліберальну, марксистську і неомарксистську, а також постмодерністську парадигми.

Представники першої (Н.Макіавеллі, Т.Гоббс, Т.Моргентау та ін.) стверджують, що держави у царині міжнародних відносин переслідують свої національні інтереси, а міжнародну політику тлумачать як потенційну війну всіх проти всіх, тому найбільш ефективним засобом досягнення миру є збережен-

ня балансу сил при постійному збільшенні військової техніки.

Неореалісти (або представники структурного реалізму – К.Уолтц, Р.Гіплін, Б.Бузан) вважають, що ефективність зовнішньої політики держав на пряму залежить від їхньої здатності до створення союзів, коаліцій і об'єднань. Головна мета держав при цьому – досягнення військової могутності шляхом зміни політичної структури світу, оскільки система міжнародних відносин суттєво впливає на окремі держави.

Ліберали (Дж.Локк, І.Кант, Ж.-Ж.Руссо, А. Сміт) та неоліберали, свято вірячи у розум людини, тлумачать міжнародні відносини на основі принципів права моралі та співробітництва, що спонукають людей до миру і співпраці, а можливі суперечливі питання мають вирішуватися лише правовим шляхом. Для неолібералістів панацеєю при розв'язанні міжнародних конфліктів та проблем стають міжурядові та неурядові організації.

Марксизм і неомарксизм (І. Валлерстайн, Р.У. Кокс) сповідують класову природу держави та вважають, що будь-яка політика обумовлюється рівнем економічного розвитку країни, що дає змогу виділити у світовій системі капіталізму центр, периферію і напівпериферію.

Постмодерністська парадигма, що склалася в останній чверті минулого століття (Дж.Д.Деріан, К.Т.Споландер, А.Вендт, Дж.Гольштейн) відмовляється від раціонального виміру світової політики, вважає державу активно діючим суб'єктом, покликаним змінити світ політики.

Сьогодення характеризується появою глобальних проблем, що охоплюють інтереси усіх країн і народів та вимагають перегляду традиційних уявлень про війну та мир, оскільки супутниками глобалізації постають нові конфлікти та загрози не лише для національної, а й міжнародної безпеки. Це актуалізує потребу проаналізувати якісно нові аспекти та виміри війни та миру, показати загрози існуванню світового соціуму у новому столітті, довести, що мир в умовах глобалізації потрібно розглядати як обов'язкову умову існування людства, як найбільше та найбажаніше благо. Соціальна філософія покликана довести, що глобалізація – це об'єктивний соціальний процес, змістом якого взаємозв'язки та взаємозалежність національних економік, національних політичних та соціальних систем, національних культур, а також взаємодія людини з навколишнім середовищем (В.Лукашевич).

Покликання соціальної філософії полягає в тому, щоб проаналізувати нагальні світові проблеми: загроза світової ядерної війни і, відповідно, пошук шляхів запобігання цій загрозі, створення світу, позбавленого ядерної зброї, розробка стратегії взаємної довіри та суспільної солідарності. Однією з основних задач світової політики є створення політики мирного співіснування, економічної допомоги слабозрозвиненим країнам, розробка нових форм та типів комунікації, нових форм взаємодії культур.

Усі представлені парадигми світової політики не оминають увагою взаємозв'язок суспільної і індивідуальної свідомості, проте зазначена проблема особливо актуалізується у ситуації глобалізації та інформатизації сучасного суспільства, під впливом яких будь-яка нація або етнічна спільнота змушена

рахуватися з вимогами і логікою єдиного цивілізаційного процесу. Це значно збільшує роль політичної соціалізації, яка вводить людину у контекст політичних процесів та соціальних змін, перетворюється на чинник створення політичної культури, розробляє схему та механізми адаптації до політичних трансформацій. Як слушно зазначає М. Іванов, «відбувається зміна організації суспільства як на рівні окремих держав, так і на міждержавному рівні. В умовах глобалізації актуалізується проблема управління у зв'язку з посиленням кризи у відносинах між особистістю та суспільством, між окремими соціумами, культурами у масштабі як окремої країни, так і всього світу» [3, с. 3].

У цьому контексті ватро пригадати концепції О.Шпенглера та Х.Ортеги-і-Гассета, які стверджували, що людина динамічної цивілізації не витримує інтенсивності змін, захоплена настроєм «життєвої дезорієнтації», коли розмиваються та втрачаються традиційні цінності, нівелюються соціальні і релігійні норми, людина перетворюється лише на носія соціальних ролей і переживає кризу ідентичності. Остання перетворюється на дещо таке, що можна одягати та знімати на зразок сукні (К. Леш), а «буття-у-межах» трансформується у «буття-на-межі» або «буття-понад-межами». Людина сприймається як частина світу, суб'єктивність та інтерсуб'єктивність якої формують суспільство, а людський спосіб буття і пізнання є переживанням світу в собі. Як влучно зауважив Ю. Габермас, «суспільство у певний спосіб породжує свою ідентичність, і тим, що воно не втрачає останню, воно завдячує своїм власним зусиллям» [4, с. 8].

Під впливом глобалізації змінюється сутність та образ традиційної держави, остання як інститут підживляється розвитком і зміцненням наднаціональних структур (ООН, Світовий банк, ЮНЕСКО, СОТ тощо), а також процесом регіоналізації, коли «...відбувається ерозія влади національної держави (держави-нації), яку потроху, але досить наполегливо «відщипують» регіони і органи місцевої влади і самоврядування» [5, с. 6]. У цьому контексті варто прислухатися до думки У.Бека про те, що «глобалізація має на увазі процеси, в яких національні держави та їхній суверенітет влітаються у павутину транснаціональних факторів і підкорюються їх владним можливостям, їх орієнтації та ідентичності» [6, с.26].

Процес регіоналізації не є досягненням минулого століття, як стверджують С. Дацюк та К. Матвієнко, «геополітичний, геоекономічний та геокультурний фокуси конкуренції існували завжди, але до ХХ століття домінував геополітичний. У ХХ столітті панують геоекономічний результати чого виявилися в кінці століття. А надалі все більше буде домінувати геокультурний фокус. Конкуренція в будь-якому фокусі має передбачати наявність ресурсів попередніх типів – наприклад, щоб успішно конкурувати в геоекономічному фокусі, потрібно лідерство в геополітичному, а щоб успішно конкурувати в геокультурному, потрібне лідерство як у геополітичному, так і в геоекономічному» [7].

Як стверджує У.Бек, глобалізаційні та інформатизаційні процеси поступово призведуть до знищення національної держави і породження космополітичного режиму, що буде новою формою світоуст-

рою, яка забезпечується розвитком громадянського суспільства і «включає політичну свободу, глобальну справедливість, соціальну безпеку та екологічну стійкість» [2, с.10]. Дослідник визначає атрибути космополітичного режиму, зокрема: вихід політики за межі держав і кордонів, завдяки чому утворюються нові політичні актори, нові ресурси, правила та суперечності; протистояння влади капіталу і політичного споживача; перехід влади до громадянського суспільства; самотрансформація національної держави; заміна парадигми легітимності, адже мета громадянського суспільства і його акторів – злиття громадянського суспільства і держави, тобто розвиток і розширення космополітичної форми державності; наявність транснаціональних організацій, що об'єднані спільними інтересами, та національно-інтернаціональних всесвітніх партій; перетворення соціальних рухів на носіїв глобальної свідомості, глобальних цінностей, вимог, прав і обов'язків.

Також можна погодитись з існуючим в літературі образом глобальної держави, яка «поступово набирає обрисів не тільки віртуальної структури, породженої надміру «креативною уявою» інтелектуалів, але й реальної політичної інституції, що дедалі більше впливає на політичне життя глобального суспільства» [8, с.44]. З трансформацією та модифікацією інституту держави в епоху глобалізації пов'язана проблема тероризму, який постає важливим чинником формування нового світового порядку, що безпосередньо впливає на світові політичні процеси. Благодатним тлом для розвитку та модернізації тероризму виступають такі цивілізаційні тенденції сучасності як інформатизація і глобалізація. «У чому полягає мотивація терору? Фахівці стверджують, що терор поза межами телебачення у медійну еру немає сенсу. Його мета – «максимальне насилля», засіб – «масово-психологічна поразка», транслявання з включенням «переживань катастрофічних подій», це «пряме попадання у мільйони квартир через телевизор» [9, с.4].

11 вересня 2001 року західний світ змінився одразу й назавжди, адже розпочалося так зване «постманхеттенське» століття, коли виявляються суперечності між різними політичними культурами, ідеологіями, сферами духовно-ціннісних орієнтирів, тобто відбувається зіткнення цивілізацій та культур. Виникає так званий «цивілізаційний розлам» (С.Хантінгтон). породжений конфліктом духовно-ціннісних систем країн європоцентристського та «третього» світу, на межі якого виникає тероризм «як виоаяв реакції на впровадження неоліберальної концепції глобалізації» [10, с.8].

Ще одна важлива проблема пов'язана зі збільшенням розриву у рівні життя між розвиненими і відсталими країнами. Якщо для економічно розвинутих країн глобалізація сприймається як норма та благо, то для більшості країн та народів вона перетворилася на засіб денационалізації, поставила під загрозу існування національної культури, яка не витримує натиску «масової» культури, вестренізації та американізації. Як зазначають Д. Гелд, Е. МакГрю, Д. Голдблатт та Д. Перритон, «у наслідок зростання інформаційно-технологічної нерівності збільшилось соціальне провалля між багатою та бідною части-

ною людства. Можна навіть стверджувати про появу наддержавної світової соціальної структури. Її утворює надклас багатих та надклас бідних» [11, с.16].

Висновки

Необхідність філософського осмислення світової політики, тенденцій та стратегій її розвитку обумовлена загальносвітовими і регіональними тенденціями сучасного розвитку і масштабами сучасних політичних трансформацій, породжених явищами глобалізації та інформатизації. Ми погоджуємося з тією точкою зору, що «для сучасного процесу глобалізації характерні наступні тенденції: стримке прискорення процесів глобалізації; збільшення масштабів глобалізації; збільшення та поглиблення інтеграції та інтернаціоналізації світової економіки; формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на базі нових, переважно комп'ютерних технологій; домінування ринкових сил у економіці» [12, с.239]. Саме соціальна філософія покликана визначити перспективи раціоналізації політичного дискурсу, пізнати закономірності суспільного життя, науково осмислити перспективи його розвитку.

Соціальна структура суспільства з необхідністю реагує на процеси політичних трансформацій, які інколи можуть стати джерелом соціальних конфліктів та суперечностей. У цьому випадку значно зростає роль і значення політичної соціалізації, яка прагне забезпечити сталість суспільства і політичної системи, або, навпаки, призводить до радикальних, але необхідних з точки зору забезпечення національної безпеки та захисту національних інтересів змін в існуючій політичній системі. Також при аналізі існуючого стану світової політики так і при виробленні стратегій майбутніх соціально-політичних перетворень необхідно враховувати трансформації держави, розмивання національних державних кордонів, утворення наднаціональних об'єднань, створення надурядових та міжурядових регулятивних структур.

Список літератури

1. *Воробйова Л.С.* Глобалізація як соціальне явище сучасності / Л.С. Воробйова // Наука. Релігія. Суспільство. – 2006. – № 2. – С.199–204.
2. *Бек У.* Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / У.Бек – Пер. с нем. А.Б.Григорьева, В.Д. Седельника. – М.: Прогресс-Традиция; Издательский дом «Территория будущего», 2007. – 464 с.
3. *Иванов Н.* Глобализация и общество: Проблемы управления / Н. Иванов // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 4. – С.3–15.
4. *Хабермас Ю.* В поисках национальной идентичности. Философские и политические статьи / Ю. Хабермас. – Донецк: Донбасс, 1999. – 216 с.
5. *Дмитренко М.А.* Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції / М.А. Дмитренко. – К.: Знання України, 2008. – 544 с.
6. *Бек У.* Что такое глобализация? / У.Бек. – М.: Прогресс, 2001. – 301 с.
7. *Дацюк С., Матвієнко К.* Місце України у майбутньому світі // І. – 2006. – № 46. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n45texts/daciuk-matvijenko.htm>
8. *Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі: Навчально-методичний посібник* / В.Бебик, В.Бортніков, Л.Дехтерьова, А.Кудряченко; За заг. ред. В.Бебика. – К.: ІКЦ «Леста», 2006. – 248 с.
9. *Попов В.Д.* Тайны информационной политики (социокommунікативный психоанализ информационных процессов): Монография. – Издание 3. – М.: Изд-во РАГС, 2007. – 360 с.

10. Свентицька О.В. Інформаційний тероризм як феномен сучасної міжнародної політики. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. – Київ, 2007. – 19 с.
11. Гелд Д., МакГрю Е., Голдблатт Д., Перритон Д.

Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. – К.: Фенікс, 2003. – 584 с.

12. Лукашевич В.М. Глобалістика / В.М. Лукашевич. – Львів: «Новий світ – 2000», 2007. – 400 с.

Т.А. Пода

ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ МИРОВОЙ ПОЛИТИКИ КАК ПРЕДМЕТ ФИЛОСОФСКОЙ РЕФЛЕКСИИ

В статье анализируются проблемы современной мировой политики, порожденные феноменами глобализации и информатизации.

T. Poda

THE PROBLEMS OF POLICY IN MODERN WORLD AS THE SUBJECT OF PHILOSOPHY REFLECTION

The problems of contemporary world politics generated by the phenomena of globalization and informatization have been analyzed in this article.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2010.

УДК 165.194:168.5

Т.Г. Русяєва

ДІАЛогова ЕПІСТЕМОЛОГІЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ НАУКИ

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

У статті розглядаються питання, пов'язані з визначенням умов формування діалогової епістемології на сучасному етапі розвитку науки.

Вступ

Починаючи з другої половини ХХ ст., пізнавальна ситуація в науці характеризується активним формуванням міждисциплінарного знання. В першу чергу, це визначається тим, що в процесі вирішення конкретної наукової проблеми перетинаються або поєднуються декілька наукових галузей. Характерною ознакою такого синтезу є відмова від суб'єкт-об'єктного дуалізму та встановлення нового відношення людини до природи у вигляді діалогу.

На базі руйнації міфів про всемогутність науки відбувається перехід від статичного, структурно орієнтованого мислення до мислення динамічного, орієнтованого на постійний процес здобуття нових знань. У сучасному науковому пізнанні навколишнє середовище, елементом якого є людина, розуміється як відкрита система, що еволюціонує як у часі, так і в просторі. На думку О.М. Молодцової, „нова сфера знання приносить із собою явне зміщення пізнавальних настанов від суворой раціональної точності в бік інтуїтивно-образного мислення та естетично організованого сприйняття” [6, с. 197].

Новий порядок набуття наукових знань змушує переглянути епістемологічну настанову наукового пізнання. Постають питання: Чи може знання бути точним та остаточним? Чи можливо відносно відкритих систем, якими опікується постнекласична наука, ставити такі ж питання, як у класичній чи не-класичній науці? Намагаючись відповісти на ці питання, вчені створюють передумови для „осмислення наукового пізнання як сукупності певних дискурсивних практик” [7, с. 108], серед яких суб'єкт здійснює свій вибір. У даному разі суб'єкт не тільки реалізує свої пізнавальні потреби – він може протистояти будь-яким намаганням нав'язати йому той чи інший набір смислів для висвітлення певної й необхідної для нього теми. Зрештою, заперечується репрезентативна природа знання і закріплюється комунікативна епістемологія як діалогова.

Набуваючи світоглядного значення, діалогічна епістемологія вимагає перегляду самих принципів наукового мислення. Як писала О.М. Кучер, „сьогодні є всі підстави говорити, про формування ког-

нітивно-синергетичної наукової парадигми – підходу, який будується на принципах сучасного нелінійного мислення” [5, с. 164].

Осмислення наукового пізнання як діалогу стає можливим лише в світлі сучасної постнекласичної раціональності, коли наука розглядається не абстрагованою від інших сфер діяльності людини, коли зруйнована жорстка дихотомія суб'єкта і об'єкта, коли існує можливість розглядати світ людини як цілісний або холистичний.

Аналіз досліджень і публікацій

Питанням, зміст яких полягає у розумінні феномену пізнання людини загалом і вченого зокрема, присвячено багато публікацій. Широке коло питань, пов'язаних із розумінням та будовою знання – співвідношення гносеології та епістемології, особливості тлумачення знання, ієрархічну будову пізнавального процесу, його формування, онтологічні та екзистенційні аспекти – своїх роботах висвітлюють В.Л. Петрушенко, О.М. Кучер, О.М. Молодцова та Г.М. Ідліс. Л.В. Озадовська обґрунтовує парадигмальний статус діалогу в сучасному мисленні, який притаманний природничому пізнанню, так само, як і гуманітарному. Методологію синергетики як міждисциплінарного підходу до сучасного наукового пізнання в своїх роботах розглядають В.І. Аршинов і В.Г. Буданов.

Постановка завдання

Завдання цієї статті – окреслити умови, за яких діалогова епістемологія визначає специфіку наукового пізнання на сучасному етапі розвитку науки

Основна частина

Сучасна людина сприймає єдність світу як емпіричний факт завдяки таким реаліям, як Інтернет, єдиний інформаційний простір, єдиний економічний простір, єдина екологічна система і т.д. Описати таку реальність тільки з позиції зовнішнього спостерігача неможливо. В цьому виявляється головна відмінність сучасного наукового світогляду, який називають холистичним. Важливою його характеристикою є включення людини у внутрішній контекст пізнання: спочатку як спостерігача, потім як активно-го здобувача нових наукових знань.

